

H.L. Martensen

SE ANMELDELSE 15.05.2025 KL. 09:20. KIRKE.DK: [1800-tallets store, men misforståede teolog indtager den politiske scene i ny bog | Kirke.dk](#)

AF VALGMENIGHEDSPRÆST KRISTOFFER GARNE:

1800-tallets store, men misforståede teolog indtager den politiske scene i ny bog

Martensens kritiske blik på sekulariseringen og liberalismen og hans tanker om den teologiske

sammenhængskraft i både kirke og samfund er tankevækkende i en tid, hvor vi må konstatere, at religion på ingen måde er på vej ud af det offentlige rum, som man ellers sagde i 2000'erne. Buste ved Københavns Domkirke. Foto: Kåre Gade

Teologen H.L. Martensen (1808-1884) var først professor i teologi og derefter Sjællands biskop fra 1854 til sin død. Martensen har haft en kolossal betydning for den danske kirke og dens teologi – og for det danske samfund – frem til i dag. Det er vi bare ikke altid bevidste om, fordi han ofte har stået i skyggerne af sine to store samtidige, Søren Kierkegaard og N.F.S. Grundtvig, som begge havde hånlige ord til overs for denne kirkens førstemand.

Martensen har således været et navn, man helt frem til i dag har kunnet fnyse overbærende ad – og det helt med urette, som flere nye læsninger i forfatterskabet har vist. En stor del af folkekirkens præster og lægfolks teologiske tanker er formentligt langt tættere på Martensens konservative, men konsensusøgende lutherske teologi påvirket af romantikken, end den er på Grundtvig og Kierkegaards, selvom det er dem, man læser.

Martensen fortjener at blive påagtet noget mere, og en ny bog om ham giver en god indfaldsvinkel og lader ham træde ind midt på scenen som en mand med stor betydning for i dag – og også med et vist aktuelt brod til nutidens diskussioner.

Man får lyst til at læse Martensen

Forfatteren til den nye bog om Martensen, "En socialkonservativ samfundsrevser. Biskop H.L. Martensen og sekulariseringen" (Syddansk Universitetsforlag 2025), er kirkehistorikeren Jens Rasmussen. Han har skrevet en lang række bøger om 1800-tallets kirkelige brydning og deres betydning for nutiden.

Således kan man læse bogen om Martensen som en direkte fortsættelse af den glimrende "[Grundtvig og Mynster](#)" fra 2023, hvor Rasmussen klarlagde, hvordan folkekirken i dag er et kompromis mellem den konservative Mynster og den frihedstænkende Grundtvig. I den nye bog føres historien så op gennem Martensens 30 år på det bispesæde, han overtog efter J.P. Mynster, og ind i 1900-tallets begyndelse.

Jens Rasmussen er god til kildenært og præcist at fremlægge de kirkelige diskussioner i 1800-tallet på deres egne præmisser og samtidig tydeligt tegne trådene til i dag. Således virker for eksempel diskussionerne om henholdsvis en forfatning for kirken og om dåben, som Martensen deltog i med bogudgivelser, helt dagsaktuelle her i 2025.

Man får simpelthen lyst til at læse Martensen og inddrage ham som samtalepartner. Martensens kritiske blik på sekulariseringen og liberalismen og hans tanker om den teologiske sammenhængskraft i både kirke og samfund er også tankevækkende i en tid, hvor vi må konstatere, at religion på ingen måde er på vej ud af det offentlige rum, som man ellers sagde i 2000'erne.

Gode citater og upåagtede diskussioner

Bogen er trods dens akademiske karakter generel pædagogisk og læsevenlig, men en ekstern redaktør kunne godt have luget lidt ud i gentagelser og enkelte løsrevne sætninger og strømlinet de indledende dele. De mange gentagelser gør på den anden side, at man måske bedre kan læse bogens kapitler enkeltvis efter interesse.

Bogen fokuserer på Martensens sidste leveår på baggrund af samtidens strømninger og debatter. Den giver således ikke noget stort indblik i den teologi og filosofi, der ligger til grund for Martensens (kirke)politiske tænkning, ligesom hans interesse for den kristne mystik slet ikke omtales.

Der er dog præcise karakteristikker af blandt andet romantikkens organismetænkning, filosofen Hegels dialektiske metode, af Indre Missions begyndelse og af Martensens teologiske mellemværende med Grundtvig og Kierkegaard (dog ikke altid på baggrund af den litteratur om de to, der faktisk inddrager Martensen, selvom noteapparatet og litteraturlisten kommer imponerende godt rundt både i og uden for kirkehistorien). Og den samvittighedsfulde historiker Rasmussen har været i kilderne og fundet gode citater og upåagtede diskussioner frem.

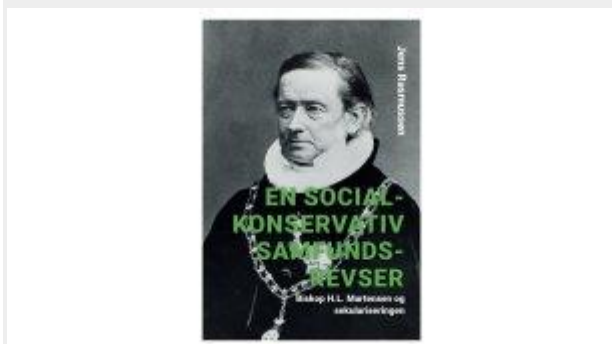
Martensen og socialdemokraterne

Rasmussens bog fremlægger således nyt stof og upåagtede perspektiver frem til 1930'erne, der må interessere både teologer og historikere – og den generelle læser. Bogens anden halvdel beskæftiger sig nemlig med spørgsmålet, om der går en linje fra Martensens socialetik til Steinckes socialreform (bogens anden undertitel). Det forekommer i hvert fald ikke mig helt overbevisende, at linjen er så direkte, som Rasmussen prøver at lægge op til.

Men vi får kyndigt og nuanceret fremlagt Martensens kritiske interesse for socialismen og hans imponerende fremsynede tanker om en slags velfærdsstat. Disse tanker, som han fremlægger i sin store "Etik", øver en vis indflydelse på hans samtidige socialdemokrater, og Martensen er måske med til at give socialdemokratiet et mere venligt og samarbejdende forhold til folkekirken, end det oprindeligt lå i kortene. Også her går der en ret stærk tråd frem til i dag, hvor den socialdemokratiske statsminister helhjertet omfavner folkekirken – ifølge nutidens biskopper både på godt og ondt.

Alt i alt har Jens Rasmussen igen bedrevet værk, som vil interessere alle, der ønsker at blive klogere på 1800-tallets kirkelige brydninger og deres betydning frem til i dag. Og Martensen? Han er nu igen placeret helt centralt på scenen som en af de vigtigste skikkelser i dansk åndsliv.

EN SOCIALKONSERVATIV SAMFUNDSREVSER

En socialkonservativ samfundsrevser. Biskop H.L. Martensen og sekulariseringen

Forfatter: Jens Rasmussen. 221 sider Syddansk Universitetsforlag, 2025
250 kr. Tilbud: 200 kr.